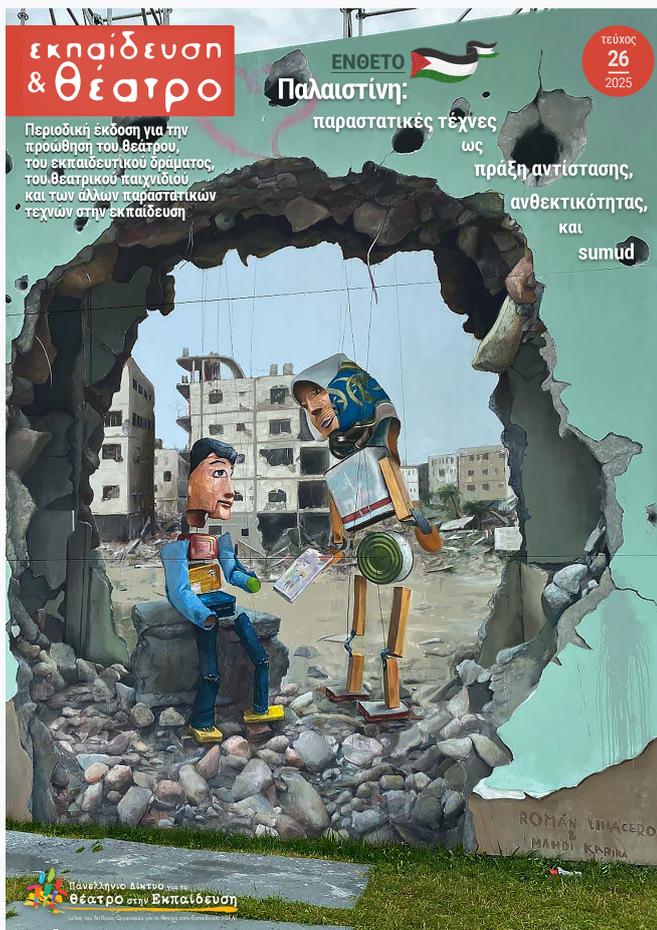

Education & Theatre

Vol 26 (2025)

Education & Theatre

“Theatre/Drama and Inclusive Education”

Georgia Antoniou; Anastasia Lazaraki, Eugenia Zagoura

doi: [10.12681/edth.43248](https://doi.org/10.12681/edth.43248)

To cite this article:

Antoniou, G., Lazaraki, A., & Zagoura, E. (2025). “Theatre/Drama and Inclusive Education” : Highlights from the International Conference in Athens. *Education & Theatre*, 26, 30–35. <https://doi.org/10.12681/edth.43248>

Θέατρο και Συμπεριληπτική Εκπαίδευση Στιγμιότυπα από το Διεθνές Συνέδριο στην Αθήνα

<https://doi.org/10.12681/edth.43248>

Γεωργία Αντωνίου

Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση

Αναστασία Λαζαράκη

Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση

Ευγενία Ζάγουρα

Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση

Λέξεις-κλειδιά: Διεθνές Συνέδριο, Θέατρο/Δράμα στην Εκπαίδευση, συμπεριληπτική εκπαίδευση, Αθήνα, Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση, πρόγραμμα “Κι αν ήσουν εσύ;”, πρόγραμμα “Theatre Makes Politics”

Το Διεθνές Συνέδριο «Θέατρο και Συμπεριληπτική Εκπαίδευση» πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα στις 21, 22 και 23 Μαρτίου 2025, με αφορμή τον εορτασμό των δέκα χρόνων του προγράμματος «Κι αν ήσουν εσύ;», καθώς και την ολοκλήρωση του προγράμματος Theatre Makes Politics. Το Διεθνές Συνέδριο είχε ως στόχο να αποτελέσει μια διεθνή διεπιστημονική

συνάντηση για την ανταλλαγή παιδαγωγικών, καλλιτεχνικών και πολιτικο-κοινωνικών πρακτικών και έρευνας σχετικά με τα πεδία της παιδαγωγικής της συμπερίληψης και των εφαρμοσμένων παραστατικών τεχνών. Παράλληλα, επιδίωξε να υπηρετήσει τις αξίες της ισότητας και της δικαιοσύνης, προάγοντας την εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς,

ανεξάρτητα από οποιαδήποτε ταυτότητα, ευαλωτότητα και εθνοτικό, πολιτισμικό, θρησκευτικό ή γλωσσικό υπόβαθρο.

Το Συνέδριο υπήρξε για μας μια πραγματική όαση μέσα στη δύσκολη εκπαιδευτική πραγματικότητα που βιώνουμε στο δημόσιο σχολείο. Μια πραγματικότητα όπου οι εκπαιδευτικοί, με τα ελάχιστα μέσα που διαθέτουν, προσπαθούν να ανοίγουν δρόμους για συμπερίληψη συναντώντας πολλά εμπόδια και αντιστάσεις. Σε αυτή την όαση συναντηθήκαμε με ανθρώπους από όλο τον κόσμο, δημιουργώντας μια πολύχρωμη συνύπαρξη εμψυχωτών, καλλιτεχνών, θεατρολόγων και εκπαιδευτικών.

Στη διάρκεια αυτών των τριών ημερών, έγιναν 7 Κεντρικές Ομιλίες, 30 Βιωματικά Εργαστήρια, 55 Ανακοινώσεις, 9 Ομάδες Εργασίας – Θεματικά Τραπέζια και 7 Καλλιτεχνικά Δρώμενα (απίστευτο και όμως αληθινό).

Σας παρουσιάζουμε λοιπόν κάποια στιγμιότυπα του Συνεδρίου όπως τα ζήσαμε εμείς:

Η πρώτη κεντρική ομιλία ήταν από μια εμβληματική προσωπικότητα, που ταξίδεψε από την Αυστραλία, του καθηλωτικού John O'Toole. Η ομιλία του ήταν μια σκληρή υπενθύμιση του ότι οι περισσότεροι από εμάς είμαστε εγκλωβισμένοι και υπηρετούμε ένα εκπαιδευτικό σύστημα που βασίζεται σε μια δυϊστική και στατική αντίληψη περί «σωστού» και «λάθους», όπως αυτά έχουν ήδη προκαθοριστεί σε κάθε γνωστικό αντικείμενο, και στην αποδοχή ή μη της εκάστοτε «πρέπουσας» συμπεριφοράς, αντί για ένα εκπαιδευτικό σύστημα που προάγει την ανάπτυξη της φαντασίας και τις κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες. Ένα σύστημα που, δυστυχώς και στη χώρα μας, υποβαθμίζει τις τέχνες στο σχολείο μέσα από κατάργηση μαθημάτων και περικοπές ωρών.

Ο Κωστής Παπαϊωάννου στην κεντρική ομιλία του μας μίλησε για τον ρόλο και την ευθύνη του εκπαιδευτικού σε έναν κόσμο που βρίσκεται σε απόλυτη αταξία. Πόσο μας αφορούν ζητήματα φόβου, θυμού και μίσους που προκύπτουν μέσα και έξω από την τάξη; Αναζητούμε νέους δρόμους για την αντιμετώπισή τους; Είμαστε σε εγρήγορση για ό,τι συμβαίνει γύρω μας; Η ομιλία θα μπορούσε να είχε τον τίτλο: *Αν θέλεις να λέγεσαι εκπαιδευτικός.*

Τέλος, ο Κώστας Μάγος, στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, μας μίλησε για τις πολιτικές που έχουμε στη διάθεσή μας όταν στόχος μας είναι η συμπεριληπτική εκπαίδευση και για το πώς μπορούμε να αποφεύγουμε τις παγίδες, έτσι ώστε να πετυχαίνουμε καλύτερα τον στόχο αυτό.

Στο εργαστήριο *Μπορώ, μπορείς, μπορούμε...* για την υποστήριξη της διαφορετικότητας μέσα από την ενίσχυση της γενικής αυτοπεποίθησης των εφήβων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση», από τους Αικατερίνη Ασημίδου, Αντώνιο Λενακάκη και Άγγελο Σουλιώτη, μέσα από ασκήσεις γνωριμίας και εκφραστικότητας (με πολλή κίνηση και μουσική), καταφέραμε να συνεργαστούμε και να παρουσιάσουμε ένα κείμενο, καθεμιά και καθένας με τον δικό του μοναδικό τρόπο, και αυτό είναι το σημαντικό: ο μοναδικός τρόπος κάθε ανθρώπινης προσωπικότητας!

Το εργαστήριο της καταπληκτικής Sanja Krsmanovic Tasic «Devising as a Process of Inclusion and Developing Group Harmony» ξεπέρασε τις προσδοκίες μας. Η πολύχρονη εμπειρία της μέσα από το θέατρο στην εκπαίδευση και η ροή των ασκήσεων της ομάδας μάς ταξίδεψε σε τόπο και χρόνο σουρεαλιστικό και συνάμα ρεαλιστικό, φαντασικό και ταυτόχρονα λογικό – και όλα αυτά μέσα από μια... εφημερίδα!

Το εργαστήριο «Κώδικες υπό σκιάν», από τους Αγγαία Νάκα και Χρήστο Ραχιώτη, ανέδειξε καθημερινές καταστάσεις που εναλλάσσονται μεταξύ φωτός και σκοταδιού, ορατότητας και «αορατότητας». Δύο μπάλες (το φως και το σκοτάδι) ήταν το μέσο για τη δημιουργία ποικίλων ασκήσεων ευαισθητοποίησης στα ανθρώπινα δικαιώματα και σεβασμού στη διαφορετικότητα, καθώς και ανάπτυξης της συναισθηματικής νοημοσύνης και της ενσυναίσθησης.

Στο εργαστήριο «Ποια ήταν η γιαγιά μου», από τους Sunčica Milosavljević, Nataša Milojević, Mladen Brekić, Sara Prodanović, παρουσιάστηκε η μέθοδος του δημιουργικού δράματος για την ανάλυση οικογενειακών ιστοριών με έμφαση στη γυναικεία καταγωγή. Η μέθοδος αναπτύχθηκε στη Σερβία και τη Γαλλία, με στόχο την προώθηση της δράσης των γυναικών στην κοινότητα. Μέσα από μελέτη βιογραφιών γυναικών προγόνων, το εργαστήριο επιδίωξε την προώθηση της ιστορίας και των παραδόσεων στους νέους. Ας μην ξεχνάμε ότι, μεταξύ άλλων, το θέατρο και η εκπαίδευση στοχεύουν στη διάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Στο εργαστήριο «Στοιχεία εφαρμοσμένου θεάτρου και τεχνική της Ivana Chubbuk – 12 Εργαλεία στη δραματική παιδαγωγική σε παραδείγματα σκηνών από θεατρικά έργα του Α.Π. Τσέχοφ», η Arma Tanovic Brankovic ανέπτυξε ένα πρόγραμμα εκπαί-

δευσης βασισμένο στα εργαλεία και στις τεχνικές του εφαρμοσμένου θεάτρου του Augusto Boal, στο έργο της παιδαγωγού θεάτρου Ivana Chubbuk και στη μέθοδο Στανισλάβσκι. Χρησιμοποιώντας αυτές τις προσεγγίσεις, επιδίωξε με βαθιά διεπιστημονική προσέγγιση να εξερευνήσει την εξατομίκευση των χαρακτήρων και την ανάπτυξη συναίσθησης πάνω στη δράση, ενσωματώνοντας σκηνές από έργα του Τσέχοφ.

Η Μάρθα Κατσαρίδου και ο Koldo Vio στο εργαστήριο «Πού είναι η μαμά; Το θέατρο/δράμα στην εκπαίδευση για την ισότητα των φύλων» στόχο είχαν να εξερευνήσουν τη συμβολή του θεάτρου και του δράματος στην προώθηση της εκπαίδευσης για την ισότητα των φύλων. Η δημιουργία και η ερμηνεία του ανθρώπινου νοήματος μέσω της φαντασίας και της γλώσσας μάς βοήθησε να κατανοήσουμε τον εαυτό μας και το περιβάλλον μας καλύτερα. Με αφετηρία ένα παιδικό βιβλίο που αναφέρεται στις διακρίσεις και στα έμφυλα στερεότυπα, γίναμε «συν-ερευνητές», με σκοπό την ανάδειξη των ανισοτήτων και την προώθηση της μετασχηματιστικής σκέψης και της κοινωνικής αλλαγής. Το εργαστήριο πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus+ «Equality Street».

Και εκεί που αισθάνεσαι ότι τα έχεις δει και τα έχεις κάνει όλα στα εργαστήρια, μπαίνεις σε μια αίθουσα ανακοινώσεων και συνειδητοποιείς ότι

© UNHCR/Socrates Baltagiannis

υπάρχουν κι άλλα να πάρεις και να δώσεις! Οι ανακοινώσεις ήταν συνεδρίες που αποτελούνταν από άρθρα γνώμης, έρευνες, παρουσιάσεις καλών πρακτικών, διδακτικών προτάσεων και καλλιτεχνικών δράσεων, μια απίστευτη πηγή έμπνευσης! Θα αναφερθούμε στην 8η Συνεδρία, που έλαβε χώρα την Κυριακή, με γενικό τίτλο «Intercultural performing arts practices for inclusive communities» και ήταν ένα ταξίδι από την Ιταλία στην Ινδία, στην Κίνα, στις ΗΠΑ και, τέλος, στην Ιρλανδία. Και θα σταθούμε στην Κίνα (αλήθεια, έχουν προχωρήσει τόσο πολύ στην Κίνα;) και στον εξαιρετικό William Yip, ο οποίος, αφού μας επανέφερε στο Εδώ και το Τώρα με μια εκπληκτική άσκηση-αστραπή, μας παρουσίασε πώς η ενσωμάτωση της θεατρικής και δραματικής εκπαίδευσης στα απομακρυσμένα σχολεία της Κίνας γεφυρώνει τα εκπαιδευτικά και συναισθηματικά κενά τόσο των παιδιών, παιδιά που ονομάζει «left-behind children», όσο και των εκπαιδευτικών τους. Προωθώντας την ένταξη, τη δημιουργικότητα και την ενσυναίσθηση, αυτές οι παρεμβάσεις αντιμετωπίζουν τις συστημικές ανισότητες, ενώ παράλληλα ενδυναμώνουν τις περιθωριοποιημένες κοινότητες. Ο William Yip μας έπεισε απολύτως πως το θέατρο στην εκπαίδευση μεταμορφώνει ζωές και θα σας πείσει κι εσάς, αν ξεκινήσετε να τον ακολουθείτε και αποκτήσετε μια μικρή ιδέα για το έργο του!

Στην ομάδα εργασίας-θεματικό τραπέζι «Ταυτότητες, διαπολιτισμικότητα και θεατρικότητα: προκλήσεις, αντιφάσεις και αναστοχασμός», με συντονίστρια τη Δέσποινα Καρακατσάνη, οι συμμετέχοντες από διάφορα εκπαιδευτικά και επιστημονικά πεδία εξέτασαν τις επιπτώσεις της διπλής ταυτότητας στη σχολική επιτυχία των παιδιών-μεταναστών, τον ρόλο της εκπαίδευσης σε περιόδους κρίσεων κοινωνικής συνοχής, τη «woke ατζέντα» και την «anti-woke» ιδεολογία σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Διερευνήθηκε επίσης ο ρόλος του θεάτρου στην εκπαίδευση και ο ρόλος της anti-woke αντίληψης στις διαπολιτισμικές πρακτικές της εκπαίδευσης.

Με συντονιστή τον Γιώργο Μόσχο, στην ομάδα εργασίας-θεματικό τραπέζι «Θέατρο-Παραστατικές τέχνες και εκπαίδευση στις φυλακές: όρια, προκλήσεις, προοπτικές», συζητήθηκε, μεταξύ άλλων, με τη συμμετοχή και της Δώρας Κατσαμόρη, η σημαντικότητα του θεάτρου και των παραστατικών τεχνών μέσα στις φυλακές. Αδιαμφισβήτητα πλέον γνωρίζουμε ότι κάθε εκπαιδευτική δράση που απευθύνεται σε φυλακισμένους βοηθά καθοριστικά στο να αναπτύξουν δεξιότητες, όπως η ομαδικότητα και η ανθεκτικότητα, και τους δίνει κίνητρο να επαναπροσδιορίσουν την αξία της ζωής στην ασφυκτικά δύσκολη πραγματικότητα που βιώνουν.

© UNHCR/Socrates Baltagiannis

Συζητήθηκαν επίσης και ζητήματα που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την υλοποίηση θεατρικών δράσεων στις φυλακές. Με βάση τα ερωτήματα που τέθηκαν προς συζήτηση, ακούστηκε, μεταξύ άλλων, ότι χρειάζεται οι εκπαιδευτές και οι εκπαιδευτές να βλέπουν μπροστά τους ανθρώπους και όχι «εγκληματίες» και να μη θέτουν στον εαυτό τους ερωτήματα για το ποινικό παρελθόν των ανθρώπων αυτών, καθώς στη συγκεκριμένη σχέση πρόκειται απλούστατα για τους μαθητές και τις μαθήτριές τους.

Τροφή για σκέψη έδωσαν και τα διάφορα δράματα που ακολουθούσαν τις κεντρικές ομιλίες, όπως το stand-up «Μια χαρά!», από τη συγκλονιστική ηθοποιό Manal Awad, η οποία χρησιμοποιεί το χιούμορ για να θέσει κάποια δύσκολα ερωτήματα: Πώς είναι να φεύγει μια γυναίκα από την Παλαιστίνη ως πρόσφυγας και να προσπαθεί να εγκατασταθεί στην Ελλάδα; Και πώς είναι το συναίσθημα που σου δημιουργείται όταν αυτό παρουσιάζεται μπροστά σου σε μια μορφή stand-up comedy, ενώ ταυτόχρονα γνωρίζεις τη φρίκη της κατάστασης; Πραγματικά, ήταν αφοπλιστικό!

Έξυπνο, απρόσμενο και πολύ συγκινητικό ήταν επίσης το θεατρικό δράμα που βασίστηκε στο ποίημα «Να σκέφτεσαι τους άλλους», του

Μαχμούντ Νταρούις, το οποίο σχεδίασαν μαθήτριες του Μουσικού Σχολείου Παλλήνης με τη συμμετοχή των φοιτητών/φοιτητριών του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και με τη στήριξη της UNIMA Hellas.

Τρεις μέρες γεμάτες γνώση, εμπειρίες αλλά και... διασκέδαση! Καταφέραμε εκατοντάδες άνθρωποι, από όλο τον κόσμο, να ενωθούμε και να εκτονωθούμε με χορό, με μια αυθόρμητη street zumba (ποτέ δεν φανταζόμουν ότι μπορούσε να συμβεί κάτι παρόμοιο). Και για το φινάλε του Συνεδρίου μάς περίμενε μια πολύ ωραία και πρωτότυπη μουσική βραδιά υπό τον τίτλο «Οι φωνές μας», με την Αγγελική Τουμπανάκη και τη χορωδία String Theory, καθώς και με χορό και τραγούδι από τα παιδιά του Μουσικού Γυμνασίου-Λυκείου Παλλήνης.

Συμπερασματικά,

Αν το Συνέδριο είχε χρώμα, θα ήταν κίτρινο του φωτός!

Αν είχε συναίσθημα, θα ήταν Ελπίδα, γιατί όλες και όλοι αισθανθήκαμε αυτή την ελπίδα για μια καλύτερη εκπαίδευση και κατ' επέκταση για έναν καλύτερο κόσμο!

Αν ήταν τραγούδι, θα ήταν το *This Bitter Earth – On the nature of daylight*, των Dinah Washington & Max Richer – οι παρακάτω στίχοι του είναι ενδεικτικοί:

But while a voice within me cries, I'm sure someone may answer my call,/ And this bitter earth, Ooh, may not, oh, be so bitter after all!

Δηλαδή ο κόσμος γίνεται ομορφότερος και γλυκύτερος όταν συναντιόμαστε και ανακαλύπτουμε ότι δεν αγωνιζόμαστε μόνοι, ότι υπάρχουν κι άλλοι άνθρωποι που παλεύουν εκεί έξω για μια καλύτερη ζωή, με συνεννόηση, συνεργασία, δικαιοσύνη, αποδοχή του διαφορετικού, φροντίδα, ενσυναίσθηση!

Φωτογραφίες: Νίκος Γκόβας, Χρήστος Ραχιώτης και © UNHCR/Socrates Baltagiannis

Η **Ευγενία Ζάγουρα** είναι καθηγήτρια φυσικής αγωγής στο δημοτικό σχολείο Μαντουκίου Κέρκυρας. Έχει διατελέσει τοπική συντονίστρια του γραφείου ΠΔΘΕ στην Κέρκυρα (2015-2024) και Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου (2021-2024). Συντονίζει την ομάδα θεάτρου φόρουμ του γραφείου Κέρκυρας του ΠΔΘΕ στην παράσταση *Και ο Βυσσινόκηπός μας είναι θαυμάσιος*, που σκοπό έχει την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον και τις περιβαλλοντικές προκλήσεις. Είναι ενεργό μέλος του εργαστηρίου ενηλίκων και εργάστηκε ως εμπυχωτήρια εργαστηρίων για παιδιά και νέους στο Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Κέρκυρας (ΔΗΠΕΘΕΚ). Έχει σχεδιάσει και υλοποιήσει θεατρικά προγράμματα και θεατρικές παραστάσεις εντός και εκτός του επίσημου εκπαιδευτικού πλαισίου. Είναι ιδρυτικό μέλος του θεάτρου DOCs Theatre, το οποίο δραστηριοποιείται στον τομέα της έρευνας και του πειραματισμού στις τεχνικές του θεάτρου-ντοκουμέντο και του θεάτρου επί-νόησης.

Η **Γεωργία Αντωνίου** διδάσκει μαθηματικά από το 2002. Το 2009 διορίστηκε σε δημόσιο σχολείο. Έπειτα από μια πρώτη περίοδο έντονης ενασχόλησης με τις πανελλήνιες εξετάσεις, η συνειδητοποίηση της απουσίας δομών με κέντρο τις συναισθηματικές και κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών την οδήγησε στη δημιουργία σχολικής θεατρικής ομάδας. Συμμετείχε το 2019-2020 στο πρόγραμμα «Το Θέατρο στο Νέο Σχολείο» και για δύο χρονιές (2020-2022) στην «Ακαδημία Εκπαιδευτικών» (Εθνικό Θέατρο/Υπεύθυνη Υλοποίησης: Σοφία Βγενοπούλου). Έχει παρακολουθήσει πλήθος σεμιναρίων από το Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση και συμμετέχει ενεργά στο πρόγραμμα «Κι αν ήσουν εσύ;». Έχει δημιουργήσει ένα βιωματικό εργαστήριο με τίτλο «Το παιχνίδι της σχεδίας» και στόχο την εισαγωγή στις έννοιες των δημοκρατικών και ανθρωπιστικών αξιών και τον εντοπισμό προκαταλήψεων και στερεοτύπων, το οποίο παρουσίασε στο Διεθνές Συνέδριο Θέατρο και Συμπεριληπτική Εκπαίδευση, Αθήνα 2025. Πιστεύει ότι μέσα από την τέχνη στα σχολεία τα παιδιά δέχονται τη διαφορετικότητα και μαθαίνουν να εκφράζονται και να δημιουργούν.

Η **Αναστασία Λαζαράκη** είναι εκπαιδευτικός Αγγλικής Φιλολογίας, με μακρόχρονη εμπειρία στη δημόσια και την ιδιωτική εκπαίδευση. Έχει παρακολουθήσει και συμμετάσχει σε πλήθος επιμορφωτικών σεμιναρίων στους τομείς της διδασκαλίας, της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, της εκπαιδευτικής τεχνολογίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του θεάτρου στην εκπαίδευση. Έχει επιμεληθεί θεατρικές παραστάσεις σχολείων και συμμετέχει ενεργά ως επιμορφώτρια σε σχετικά ευρωπαϊκά προγράμματα Erasmus+ για εκπαιδευτικούς και μαθητές, με σκοπό την παιδαγωγική αξιοποίηση του θεάτρου και την ενίσχυση της συμπερίληψης στη σχολική κοινότητα.

